

הפקולטה למדעי הרוח
המחלקה לערבית
שפה שהיא גשר

كلية الآداب
قسم الدراسات العربية
اللغة جسر بين الثقافات

המחלקה
לערבית
הפקולטה למדעי הרוח
אוניברסיטת בר-אילן

מידעון דו-שנתי | גיליון מס' 7
שנה"ל תשפ"ב | סמסטר ב'

דבר ראשת המחלקה

קוראים יקרים,

לפניכם המידעון השביעי של המחלקה לערבית באוניברסיטת בר-אילן, אשר מציג את הפעילות שהתקיימה במחלקה בסמסטר השני של שנת הלימודים תשפ"ב.

המידעון חושף את הישגי המחלקה במחקר ובהוראה, יוזמות חדשות, שיתופי פעולה מעניינים, אירועים מחלקתיים וסטודנטים בולטים.

זה המקום לשוב ולומר תודה לחברי הסגל של המחלקה, שאלמלא פעילותם ופעלתנותם המחלקה לא הייתה מגיעה להישגים כה רבים ומרשימים! וכמובן, תודה מיוחדת שלוחה לאסתי חסיד, מרכזת המחלקה, שעובדת ללא לאות למען ההצלחה של כולנו ושעמלה על עיצוב המידעון הזה.

קריאה נעימה,

דורית גוטספלד

ליצירת קשר עם המחלקה לערבית:

בניין קורט 1004, חדר 308 (קומה 3)

דוא"ל: Arab.dept@mail.biu.ac.il

אתר המחלקה <http://arabic.biu.ac.il>

בפייסבוק: <https://did.li/eDcrl>

להצטרפות לרשימת התפוצה <<<

<https://forms.office.com/r/ziGb6zwze4>

גב' אסתי חסיד,

מרכזת המחלקה לערבית

Gottesfeld, Dorit. "Literary Writing in the Emirate of Trans-Jordan During the Reign of Abdullah I" (1921–1951)." *The Journal of the Middle East and Africa*, vol. 13, no. 2 (2022), 225-240.

Kasher, Almog. "Was 'ilā a Noun in Arabic Grammatical Tradition?." *Romano-Arabica* 21 (2022), 227-236.

Lavie Limor & Bosmat Yefet. "The Relationship between the State and the New Media in Egypt: A Dynamic of Openness, Adaptation and Narrowing." *Contemporary Review of the Middle East*, vol. 9, no. 2 (2022), 138-157.

Peled-Shapira, Hila. Book review of: Hawraa Al-Hassan, *Women, Writing and the Iraqi Ba' thist State: Contending Discourses of Resistance and Collaboration, 1968–2003* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2020), *International Journal of Middle East Studies* 54 (2) (2022), 420-422.

Ron-Gilboa, Guy. "Marvels and Morals: Narrative Structure and Didactic Principles in 'Ağā'ib al-Hind." *Le Muséon* 135 (2022), 243–271.

לביא לימור, "עיון בחוקת תוניסיה החדשה: כבר לא אב טיפוס של דמוקרטיה אסלאמית," *צומת המזרח התיכון*, כרך 12, גיליון 7, 8 באוגוסט 2022.

מצויינות בהוראה

צל"ש על מצוינות בהוראה

בתאריך 30.5.22, בטקס מרגש בנוכחות הנהלת האוניברסיטה, דיקנים ומרצים מכלל הפקולטות והמחלקות, קיבלה מחלקתנו צל"ש (ציון לשבח) על מצוינות בהוראה בשנת הלימודים הנוכחית, תשפ"ב.

מרצים מעוררי השראה

אגודת הסטודנטים של האוניברסיטה העניקה לד"ר קובי יוסף ולגב' מור שפירא, המלמדים במחלקתנו, תעודת הערכה ושי על היותם מרצים מעוררים השראה!

הסטודנטים שלנו

ד"ר בדורה חלבי

בחודש יוני האחרון התקיים בקמפוס טקס קבלת התואר "ד"ר לפילוסופיה". **ד"ר בדורה חלבי** קיבלה את התואר בטקס זה, לאחר שעבודת הדוקטורט שלה, אותה כתבה בהנחייתו של **ד"ר בסיליוס בוארדי** מן המחלקה לערבית, אושרה. עבודתה של ד"ר חלבי עוסקת בחקר השתקפות התפיסה הדיאלוגית של התיאורטיקן הרוסי מיכאל בכטין ברומנים הערביים שנכתבו בישראל בעשור הראשון של המאה ה-21.

פרס הרקטור לסטודנטים מצטיינים

מר עידן ליבוביץ, סטודנט במחלקה לערבית, קיבל את פרס הרקטור לסטודנטים מצטיינים לתואר ראשון בטקס חגיגי שנערך בקמפוס.

גב' אימאן אבו-קישק, דוקטורנטית במחלקה לערבית, הרצתה בכנס הארצי השישי ללימודי האסלאם שהתקיים ביום שלישי 29.03.2022 במכללת אלקאסמי, שכותרתו "אסלאם ומוסלמים בעולם משתנה". הרצאתה עסקה בהגותו התיאולוגית של המלומד ופרשן הקוראן אבו עבדאללה אל-קרטבי (מ' 1273). אימאן משלימה בימים אלה את עבודת הדוקטור שלה העוסקת בעמדתו התיאולוגית של אל-קרטבי בסוגיית דימוי האל לנבראים, כפי שהיא משתקפת באחד מחיבוריו החשובים "אל-אסנא פי שרח אסמאא' אלה אל-חסנא וצפאתה אל-עלא". העבודה נכתבת בהנחייתה של **פרופ' ליבנת הולצמן**.

קורס ללימוד ערבית מדוברת לעובדי הסגל המנהלי

לאחרונה, הסתיים קורס ללימוד ערבית מדוברת לעובדות ועובדי הסגל המנהלי של האוניברסיטה, אשר הועבר על ידי **מר יוסף מחפוד לוי** מן המחלקה לערבית. הקורס הוא תוצר של שיתוף פעולה בין אגף משאבי אנוש-פיתוח ארגוני, הדרכה ורווחה לבין המחלקה לערבית והוא התקיים בסיוע פרויקט תקווה ישראלית לפיתוח רב תרבותיות. הקורס פותח ונבנה במיוחד עבור חברי הסגל המנהלי, בהתאמה ובזיקה לתחומי עבודתם, על מנת להעניק להם את היכולת לנהל שיח בסיסי בערבית ולפתח את התקשורת הבין אישית שלהם עם הסטודנטים והסטודנטיות, תוך הכרות עם התרבות הערבית. במהלך הקורס תרגלו המשתתפות והמשתתפים סימולציות בערבית מדוברת, נפגשו עם סטודנטיות וסטודנטים דוברי ערבית, למדו על התרבות הערבית, על חגים, מועדים וברכות בשפה הערבית וקיבלו כלים וטיפים לניהול שיח בערבית מדוברת. הקורס זכה לתגובות חיוביות ונלהבות ובימים אלו מתוכנן קורס המשך.

תלמידי מחקר מהמחלקה לערבית בסמינר לימודי בירדן

בתאריכים 22-23 באוגוסט 2022 הצטרפה קבוצת תלמידי מחקר לתארים מתקדמים בתחום הספרות הערבית המודרנית מהמחלקה לערבית לסמינר לימודי בירדן. אל הסמינר התלוותה גם **ד"ר דורית גוטספלד**, אשר מרבית הסטודנטים שהשתתפו בו הם תלמידי מחקר שלה. את הסמינר, שארך שלושה ימים ושהתמקד באתרי תרבות ומורשת ירדניים בעמאן ובארביד, ארגן והדריך פרופ' רונן יצחק, מומחה לירדן.

במהלך הסמינר נפגשו הסטודנטים עם אנשי מפתח ירדניים בתחום התרבות, וביניהם סופרת אייקונית מקומית, נציגים ממשרדי ממשלה וכן מוציא לאור של הוצאת ספרים גדולה. בין האתרים שכלל הסיור: האקדמיה ללשון ערבית בעמאן, ספריית שומאן - הספרייה הציבורית הגדולה בירדן, ביתו של המשורר הלאומי הירדני בארביד (בית עראר) וכמובן שדרת חנויות הספרים המרכזית בעמאן.

הסיור עורר תהודה רבה בקרב תלמידי המחקר ופתח עבורם צוהר לכיווני מחקר חדשים לאחר חשיפתם המעשית אל שדה המחקר בשטח ובאמצעות המפגשים הבלתי-אמצעיים עם האוכלוסייה המקומית.

ערב תרבות במחלקה לערבית

בתאריך 22.6.22 קיימה המחלקה לערבית ערב תרבות חגיגי לציון סיום שנת הלימודים האקדמית תשפ"ב. במהלך האירוע קיים **ד"ר בסיליוס בוארדי** שיח ספרותי בשפה הערבית עם היוצרת המקומית **אנואר אלאנואר**. במהלך הדיון הציגה אנואר את הנסיבות שהובילו אותה לכתוב את אשר כתבה וכן את הרקע האישי והמקצועי שלה. כמו כן, נשזרו במפגש קטעים מתוך יצירותיה, שאפשרו לנוכחים להבין טוב יותר את עולמה הספרותי ולשאל שאלות. באירוע השתתפו חברי הסגל של המחלקה וכן סטודנטים מכלל התארים והשנים. כיבדו אותנו בנוכחותם פרופ' יצחק רייטר, נשיא האגודה הישראלית ללימודי המזרח התיכון והאסלאם (אילמ"א) ומר מוחמד שרקאוי, מנהל הוצאת הספרים דאר ורד בעמאן שבירדן, שהתארח לאורך כל היום במחלקה. האירוע עורר תהודה רבה בקרב כלל המשתתפים אשר גילו עניין ומעורבות בשיח עם היוצרת.

לראשונה: כנס משותף למחלקה לערבית ולאקדמיה ללשון ערבית

בתאריך 28.3.2022, קיימה המחלקה לערבית לראשונה כנס אקדמי בשיתוף האקדמיה ללשון ערבית. ברוח חודש מרץ, הנחשב בכל העולם לחודש האישה, כותרת הכנס הייתה "المرأة والإبداع في اللغة والأدب العربي" ("נשים ויצירה בשפה ובספרות הערבית"), והוא הוקדש לעולם הנשי בשפה ובספרות הערבית המודרנית. בכנס השתתפו חברי הסגל האקדמי והמנהלי של המחלקה, סטודנטים מכלל התארים והשנים, חוקרים, אנשי האקדמיה ללשון ערבית ושומעים חופשיים נוספים בעלי עניין בתחום. הכנס התנהל כולו בשפה הערבית והתקיים בקמפוס.

האירוע נפתח בברכות חמות על שיתוף הפעולה הראשון מסוגו בין האקדמיה ללשון ערבית לאוניברסיטת בר-אילן, מפי פרופ' מוסטפא כבהא, נשיא האקדמיה ללשון ערבית, **פרופ' אליעזר שלוסברג**, דיקן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת בר-אילן ו**ד"ר דורית גוטספלד**, ראשת המחלקה לערבית. בין הנאומים והמושבים השונים נשזרו קטעי הנחייה וספרות שהוגשו על ידי **גב' מרים סוידאן-מצאלחה** (האקדמיה ללשון ערבית) ו**מר יוסף מחפוד-לוי** (אוניברסיטת בר-אילן).

המושב הראשון של הכנס כלל שלוש הרצאות אקדמיות שעסקו בחקר הספרות הערבית המודרנית שנכתבת בידי נשים וכן בייצוגן של נשים ביצירות ספרות ערביות מודרניות באופן כללי. ההרצאות הועברו על ידי שלוש חוקרות: ד"ר רבאב סרחאן (המכללה האקדמית הערבית, חיפה), ד"ר כות'ר ג'אבר (מכללת סח'נין) ו**ד"ר הילה פלד-שפירא** (אוניברסיטת בר-אילן). המושב השני של הכנס כלל דיון ספרותי חצי-מובנה. בשיח השתתפו שלוש יוצרות מקומיות מוכרות אשר השיבו על שאלות המנחה ועל שאלות קהל המשתתפים ביחס ליצירתן הספרותית. היוצרות שנטלו חלק במושב: שיחה חליוא, רג'א' בכריה ורנא אבו חנא.

רבים העידו כי נתרמו מן ההרצאות המגוונות ומן הצביון העשיר של האירוע, אשר הכיל שיח אקדמי-מחקרי לצד שיח תרבותי-ספרותי עם יוצרות המצויות במרכז העשייה בשטח.

כנס משותף של המחלקה לערבית והמחלקה לתרבות צרפת

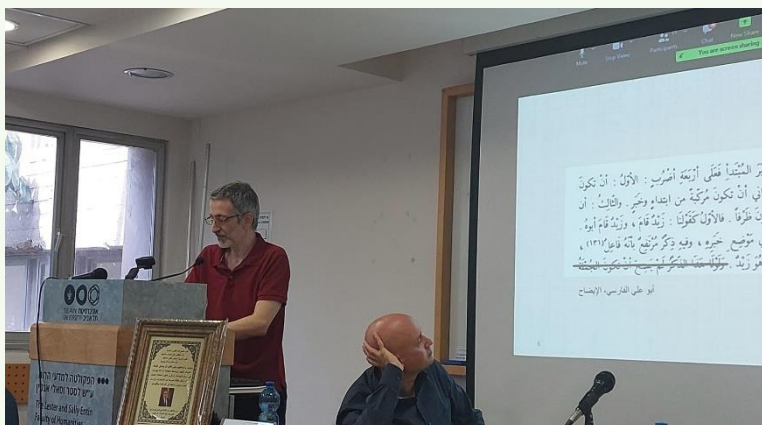
בתאריך 11.4.22, רגע לפני היציאה לחופשת הפסח, קיימו המחלקה לערבית והמחלקה לתרבות צרפת, המשתייכות שתיהן לפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה, כנס משותף תחת הכותרת: "איקוניות בסימן המילולי ובסימן החזותי – היבטים מהמזרח ומהמערב". הכנס כלל שלושה מושבים אקדמיים שעסקו במובנים הרבים ובייצוגים השונים של סימני הלשון וכן בפרוזודיה, בחקר השיח ובג'סטות (מחוות) הנלוות לשפה או מייצגות אותה במרחב. בכנס הרצו חברות וחברי סגל משתי המחלקות. ממחלקתנו השתתפו: **פרופ' ליבנת הולצמן, ד"ר בסיליוס בוארדי, ד"ר הילה פלד-שפירא וד"ר שרון שטרית-ששון**. חברי וחברות הסגל משתי המחלקות הציגו נושאים מגוונים מתחומי המחקר שלהם, ואלה פתחו צוהר עבור כיווני חשיבה חדשים בשדה המחקר ועבור שיתופי פעולה פורים בין שתי המחלקות בהמשך. ניכר כי כלל הנוכחים יצאו נשכרים מן הצביון הייחודי של האירוע אשר שילב בין שתי תרבויות הנלמדות זו לצד זו בפקולטה.

כנס - "מאה שנה לממלכה ההאשמית"

המחלקה לערבית באוניברסיטת בר אילן, בשיתוף המכללה האקדמית גליל מערבי ואוניברסיטת חיפה, קיימה בחודש מאי האחרון כנס בין-לאומי לציון 100 שנים לשלטון ההאשמי בירדן. בכנס לקחו חלק מיטב המומחים מהארץ ומחו"ל שעוסקים בהיבטים שונים הקשורים להיסטוריה ולפוליטיקה של ירדן, כמו גם להיבטים של כלכלה חברה ותרבות. מן המחלקה השתתפו בכנס: **ד"ר דורית גוטספלד, ד"ר בסיליוס בוארדי, מר יוסף מחפוד-לוי ומר ראמי אבו-חמד.**

המרצים שלנו בכנסים

ב-16.5.22 השתתף **ד"ר אלמוג כשר** בכנס שארגן החוג ללימודי הערבית והאסלאם באוניברסיטת תל-אביב, לזכרו של פרופ' מחמוד גנאיים ז"ל, שהיה אחד מחוקרי הספרות הערבית המודרנית החשובים בדורנו, וששימש, בין היתר, כנשיאה הראשון של האקדמיה ללשון הערבית בישראל, כראש החוג ללימודי הערבית והאסלאם באוניברסיטת תל-אביב וכנשיא מכללת סכנין. ההרצאה, שהתקיימה במסגרת מושב שנשב על חקר השפה הערבית, עסקה בנושא "שיקולים פדגוגיים במסורת הדקדוקית הערבית המוקדמת: עיון מחודש במונח جملة", והיא אחד מפירותיו של פרויקט מחקר בנושא החיבורים הפדגוגיים הקדומים בערבית, שזכה למענק ISF. ההרצאה עוררה עניין רב.

כתוצאה מפירות מענק ה-ISF, השתתף ד"ר כשר גם במושב שעסק בחקר הלשון הערבית במסגרת כנס אילמ"א, שהתקיים במרכז האקדמי שלם, ירושלים. ההרצאה, שזכתה לתגובות נלהבות, עסקה בנושא "המונח خبر בספרות הדקדוקית הפדגוגית הקדומה".

בתאריך 31.5.22 הוזמנה **גב' מור שפירא** להשתתף בכנס השנתי הרביעי של החוג ללימודי המזרח התיכון והאסלאם של אוניברסיטת חיפה. גב' שפירא הוזמנה בתור מומחית של הזירה הטורקית במזרח-התיכון ונתבקשה לשאת דברים על מעמדה העכשווי של טורקיה במזרח-התיכון, תובנות וראיה לעתיד.

המרצים שלנו בכנסים

בין התאריכים 4-7 ביולי התקיים הכינוס הבין-לאומי ה-15 "מג'אהליה לאסלאם" בבית האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים בירושלים, בהשתתפות חוקרים מן הארץ ומחו"ל. נציגות מרשימה במיוחד הייתה למחלקה לערבית באוניברסיטת בר-אילן: מכלל עשרים ואחד דוברים בכנס, שלושה היו מחברי המחלקה. מדובר בהישג שהוא כמעט חסר תקדים בפורום המכובד הזה. **פרופ' ליבנת הולצמן, ד"ר קובי יוסף וד"ר גיא רון-גלבע** הציגו את מחקריהם האחרונים בתחומי ההיסטוריה של התיאולוגיה, ההלכה והספרות הערבית בימי הביניים. הממצאים שחשפו נציגי המחלקה בכנס עוררו דיונים ערים ופוריים בקרב המשתתפים.

ד"ר גיא רון-גלבע אף השתתף בתאריך 25 במאי 2022 ביום עיון לזכר פרופ' ג'ורג' קנאזע במכללת אחוה. נושא ההרצאה היה: "סימנים ואותות: בריאה, שפה וסמיוטיקה אצל ג'אחט".

**הכנס ה-45
של האגודה הישראלית
ללימודי המזרח התיכון
והאסלאם (אילמ"א)**

בתאריך ה-9.6.2022 השתתפו חברי סגל של המחלקה – **פרופ' ליבנת הולצמן, ד"ר בסיליוס בוארדי, ד"ר אלמוג כשר, ד"ר לימור לביא וד"ר הילה פלד-שפירא**, בכנס השנתי של אילמ"א, האגודה הישראלית ללימודי המזרח התיכון והאסלאם. כמו כן, בכנס הרצתה ד"ר סיגלית חכם, בוגרת המחלקה.

כנס זה נחשב לאחד האירועים הגדולים והחשובים בתחום המחקר המזרחני בישראל. כמדי שנה, האגודה מקיימת כנסים שנתיים במוסדות אקדמיים שונים ברחבי הארץ. כנסים אלה מהווים מוקד משיכה למאות מזרחנים וכן לציבור הרחב המבקש לקנות דעת בנושאי האסלאם והמזרח התיכון. הכנסים משמשים אפוא במה לטובי החוקרים בארץ וכן לחוקרים צעירים בראשית דרכם, והם מוקדשים לנושאים שיש בהם עניין ציבורי מיוחד.

המרצים שלנו בכנסים

בחודש אוגוסט האחרון השתתפה **ד"ר מירב נדלר-עקירב** בשני כנסים בינלאומיים.

האחד, כנס של הקונגרס העולמי למדעי היהדות (The 18th World Congress of Jewish Studies), אשר התקיים בירושלים בתאריכים 8-11 באוגוסט. נושא הרצאתה של ד"ר נדלר היה: "האם לנביא יכולת להבין משמעויות נסתרות בדברי האל? עיון בפירושו של יפת בן עלי לספרי הנביאים".

הכנס השני היה הכינוס הבינלאומי ה-20 של החברה לחקר התרבות הערבית-היהודית של ימי הביניים (SJAS), תחת הכותרת "חקר הערבית היהודית אחרי עידן יהושע בלאו ונורמן גולב". הכנס התקיים ביד בן צבי בירושלים ובאוניברסיטת חיפה ב-14-17 באוגוסט, בנוכחותם של טובי החוקרים בתחום הערבית-היהודית. נושא הרצאתה של ד"ר נדלר-עקירב היה: "סיפור בת יפתח כאבן בוחן לפירושו הספרותי של יפת בן עלי למקרא".

במהלך סמסטר ב' השתתפה **ד"ר הילה פלד-שפירא** בשני כנסים בינלאומיים.

האחד, בחודש מרץ 2022, כנס הדן בהיבטים תרבותיים וספרותיים של מרחבי עורף גיאוגרפי מטעם אוניברסיטת וורוצלב בפולין. בהרצאתה התמקדה ד"ר פלד-שפירא בקשרים ובהקשרים ההיסטוריים והסימבוליים בין המרחב העירוני למרחב המדברי בספרות הערבית העיראקית.

השני, בחודש ספטמבר 2022, כנס של האגודה הבריטית ללימודי ספרות וסביבה ASLE-UKI, שהתקיים באוניברסיטת Northumbria בניוקאסל, אנגליה. בכנס הרצתה על תפקיד המדבר והאקלים המדברי בספרות העיראקית.

המרצים שלנו בכנסים

פרופ' ליבנת הולצמן הוזמנה להרצות בכינוס שערכה האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים בשיתוף עם האקדמיה הלאומית למדעים של הונגריה. הכינוס התקיים ב-26-27 אפריל 2022, והוא נערך במלאת 100 שנים לפטירתו של יצחק יהודה איגנץ גולדציהר, מייסד מדע המזרחנות. חוקרים בכירים מהארץ ומהונגריה העבירו הרצאות מקיפות הנוגעות לתחומי מחקר של גולדציהר, וביניהן פרשנות הקוראן, פולחן ומנהגים, פילוסופיה מוסלמית, וכן היסטוריה של המזרח המוסלמי וחצי האי האיברי. חקר החדית' הוא התחום המזוהה יותר מכל עם גולדציהר, אשר חולל בו מהפכה של ממש. פרופ' הולצמן דיברה על "גולדציהר והחדית' התיאולוגי: ניתוח אסנאד ואסטרטגיות קריאה נוספות". בעקבות ההרצאה נערך דיון מעמיק במקרה הבוחן שהציגה פרופ' הולצמן בהרצאתה. בדיון השתתפו הן הנוכחים פיזית בכנס בבית האקדמיה, והן משתתפים בכנס דרך הזום.

הרצאות הכנס זמינות לצפייה באתר האקדמיה.

<https://www.academy.ac.il/Index/Entry.aspx?nodeId=741...>

בסמסטר ב' הרצתה **פרופ' ליבנת הולצמן** במספר פורומים בינלאומיים. בין השאר, הוזמנה להרצות בכנס בינלאומי שהתקיים ביוני 2022 באוניברסיטת לוזאן, שווייץ, בנושא *Heresy and Infidelity: Islamic Politico-Religious and Legal Discourses (10th-11th century)*

בין משתתפי הכנס היו בכירי החוקרים בעולם בתחום מחשבת האסלאם. רובם הגיעו ללוזאן ונהנו מאווירה שלווה לצד דיונים סוערים. פרופ' הולצמן הרצתה על אבו יעלא, מלומד חנבלי מהמאה ה-11, אשר ספרו בנושא הגשמת האל עורר בשעתו שערוריה בבגדאד. הרצאה זו היא חלק מפרויקט מקיף שעורכת פרופ' הולצמן על הגותו התיאולוגית של אבו יעלא, שאינה מוכרת דיה במחקר.

המרצים שלנו בכנסים

ב-20.3.22 השתתפה **ד"ר דורית גוטספלד** בכנס אקדמי שהתקיים במכללה האקדמית הערבית לחינוך בחיפה. הכנס עסק בדמות האישה בספרות הערבית המודרנית. ד"ר גוטספלד הרצתה בשפה הערבית בפני סגל המכללה והסטודנטים על תחום המחקר שלה – ספרות נשים במרחב הפלסטיני. הרצאתה עסקה בהתפתחותה של דמות האישה ביצירותיהן של סופרות פלסטיניות לאורך השנים. ההרצאה התמקדה בציון החדשני של דמות האישה ביצירות העכשוויות שכתבו יוצרות בנות הדור החדש.

ב-25 במאי השתתפה **ד"ר דורית גוטספלד** גם בכנס בינלאומי באוניברסיטה Nova de Lisboa שבליסבון, שבו נתנה הרצאה שעסקה במדיניות הליברליזציה בממלכה ההאשמית הירדנית, כפי שמשקפת בכתיבה הספרותית בירדן.

